

Реформування змісту підготовки вчителів іноземних мов для шкільної освіти у Чеській Республіці

Л. В. Годунко

Сарненський педагогічний коледж Рівненського державного гуманітарного університету, м. Сарни, Україна
Corresponding author. E-mail: god_net@ukr.net

Paper received 02.11.2016; Accepted for publication 15.11.2016.

Анотація. У статті проаналізовано організаційні та змістові аспекти реформування підготовки вчителів іноземних мов для шкільної освіти; визначено сучасні досягнення у формуванні змісту підготовки. Обґрунтовано актуальність вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду у підготовці вчителів іноземних мов в Україні. Вказано на особливостях змісту підготовки різних фахівців для навчання іноземних мов у Чеській Республіці в умовах євроінтеграції та мобільності.

Ключові слова: вчитель іноземної мови, шкільна освіта, іноземні мови, зміст підготовки, реформування.

В умовах реформування шкільної освіти важливо вивчати і використовувати всі здобутки гуманістичної педагогіки високорозвинених країн. Саме тому для України, яка зробила європейський вибір, важливим є вивчення, узагальнення та впровадження досвіду найближчих європейських сусідів у формуванні змісту підготовки вчителів іноземних мов, щоб забезпечити конкурентноспроможність та соціальну мобільність учителів України. Чеська Республіка – одна з країн-сусідів – володіє багаторічним досвідом підготовки вчителів іноземних мов для початкової та середньої школи в системі вищої та післядипломної освіти. Вивчення чеського досвіду може бути корисним і для України на шляху до євроінтеграції.

В Україні вийшла друком низка статей та монографій, які стосуються досліджень сучасних тенденцій розвитку іншомовної освіти. Теоретичні та практичні аспекти формування професійної компетентності вчителів іноземних мов, лінгводидактичних засад навчання іноземних мов, методичні аспекти діяльності майбутніх фахівців з іноземних мов досліджували О. Бігич, В. Буренко, С. Ніколаєва, В. Редько, М. Келлі (M.Kelly), М.Тадєєва [2], Б. Хадсон (B. Hudson) та ін..

Тенденціям розвитку іншомовної освіти присвячені праці таких чеських науковців, як: К. Дворакова (K. Dvorakova) [3], З. Факлова (Z. Faklova) [4], С.Ганусова (S. Hanusova) [6], Д. Коварікова (D. Kovarikova), П. Найвар (P.Najvar), Ю. Неквапіл (J. Nekvapil) [7] та інших.

Водночас комплексне вивчення досвіду організації професійної підготовки вчителів іноземних мов для початкової та середньої школи у різних педагогічних інституціях Чеської Республіки не стали предметом спеціального дослідження.

Метою статті є аналіз процесу підготовки вчителів іноземних мов для початкової та середньої школи в Чеській Республіці з метою впровадження позитивного досвіду в освітню систему України, а також визначення специфічних особливостей підготовки вчителів іноземних мов у Чехії.

Матеріали і методи. Для отримання достовірних результатів ми використовували метод аналізу зарубіжного досвіду, узагальнення та систематизації вихідних даних джерел, журнальних публікацій.

У Чеській Республіці успішно здійснюється реформування змісту підготовки вчителів іноземних мов. У документі Міністерства освіти, молоді та спорту

«Національна програма розвитку освіти в Чеській Республіці» вказано на деякі зміни у вивченні іноземної мови:

- вивчення першої іноземної мови повинно починатися з третього класу початкової школи, вибір другої мови повинен бути доступний для всіх учнів молодших класів середньої школи;
- випускники старших класів середньої школи (склавши випускний іспит) повинні володіти двома іноземними мовами, а ті, хто не складав цей іспит – однією іноземною мовою;
- початкову підготовку вчителів іноземних мов і підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови слід розширити, а становище вчителів-носіїв мови повинно бути чітко визначено.

На початку 21 століття урядом Чеської Республіки було розроблено Національний План навчання іноземних мов на 2005-2008 рр., складений на засадах основних документів, які регулюють іншомовну освіту в країнах ЄС та Ради Європи. Даний документ відіграв важливу роль у реформуванні шкільної іншомовної освіти. Національний План, як стверджує Ю. Неквапіл, визначає стратегії реформування мовної освіти країни, яка вступила в ЄС. Основним завданням у Плані було обов'язкове володіння випускниками середньої школи двома іноземними мовами. Вивчення сучасних іноземних мов, зокрема англійської, вважалося пріоритетом не лише у соціокомунікативній сфері, але й у кар'єрному зрості. Щоб забезпечити успішне оволодіння випускниками шкіл іноземними мовами, необхідні добрі спеціалісти – кваліфіковані вчителі іноземних мов, тому одним з першочергових завдань для Чеського уряду є якісна підготовка вчителів іноземних мов [7].

Кваліфікованими вчителями іноземних мов у Чехії є або вчителі, відповідальні за викладання кількох навчальних предметів, в тому числі іноземних мов, або вчителі – спеціалісти з однієї або кількох іноземних мов. Вчителі іноземних мов повинні отримати диплом з відповідною кваліфікацією. За працевлаштування вчителя несе відповідальність або районний відділ освіти, або безпосередньо школа. Після 1989 року потреба у вчителях іноземних мов призвела до запровадження спеціальної програми навчання іноземних мов в університеті (відповідно до Програми навчання для отримання ступеня бакалавра – вища освіта, Закон № 172/1990). Однак, це було тимчасове рішення, яке тривало лише кілька років. Так як попит

на кваліфікованих вчителів ІМ перевищував пропозицію, то ще на сьогодні є вчителі іноземної мови, які викладають лише на початкових і середніх рівнях, або які не отримали відповідного рівня навчання іноземних мов взагалі, або їхнє навчання є недостатнім, і / або ті, хто не є кваліфікованими вчителями, але знають іноземну мову. Директори шкіл шукають педагогічні кадри, в першу чергу кваліфікованих фахівців, вчителів-предметників. Якщо вони не можуть знайти відповідних спеціалістів, то приймають на роботу кваліфікованих вчителів з інших предметів, які володіють іноземною мовою, або віддають перевагу не кваліфікованим вчителям з хорошими знаннями іноземних мов (наприклад, носії мови) [5, с.21].

Для того щоб здобути кваліфікацію вчителів іноземних мов для роботи в школах необхідно завершити курс вивчення даної мови в університеті або на факультетах освіти (педагогічні факультети) або факультетах мистецтв. Курс навчання триває п'ять або чотири роки. Підготовка вчителів іноземних мов у Чехії завжди означає оволодіння двома навчальними предметами – студент повинен здобути кваліфікації у викладанні двох предметів, поєднання яких він вибирає сам залежно від пропозиції факультету. Можна вивчати дві іноземні мови. Існує формальна різниця між педагогічними кваліфікаціями для викладання іноземної мови на рівні початкової школи, на більш низькому рівні середньої школи і на вищому рівні середньої школи (на загальному і технічному / професійному). Для того щоб мати можливість вступити до університету, студенти повинні успішно закінчити середню школу, скласти випускні іспити (відомі як "maturitní zkouška"), а також успішно пройти вступні випробування до університету. Модель і вимоги вступних іспитів залежать від рішення ради університету (Правила прийому) [4, с.82].

Зміст навчальної програми для початкової підготовки вчителів іноземних мов передбачає вивчення обов'язкових предметів. Функціонують окремі відділення, які визначають навчальні програми підготовки вчителів іноземних мов. Загальний базовий навчальний план визначає зміст відповідних навчальних програм:

- розвиток навичок спілкування іноземною мовою (мовна підготовка, комунікативна компетентність);
- мовознавство (фонетика, морфологія, лексика, синтаксис, стилістика, текстуальна лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, історична граматики, історія мови);
- література (історія літератури, література для дітей);
- дидактика (загальні основи дидактики і лінгводидактика, методика викладання мови).

Факультети визначають іспити з двох іноземних мов. Якщо викладання іноземної мови організовується факультетом, то студенти можуть відвідувати мовні курси з будь-якої мови за власним вибором. Вивчення мови є вибіркоким. Організуються навчальні спеціальні курси підготовки для вивчення мови. Обов'язкова частина вивчення іноземної мови – це завжди курс дидактики (теорія і практика викладання іноземної мови). Це відповідальність відповідних факультетів, що визначають зміст курсу, але він завжди повинен охоплювати формування основних ди-

дактичних вмінь, функції та місце граматики іноземної мови, використання літературних текстів, мовних ігор, виготовлення навчального обладнання, оцінка підручника, і т. п.)

Навчальна практика завжди є частиною навчальної програми вивчення іноземної мови і, як правило, триває мінімум чотири тижні практичного навчання. Теоретична частина навчальної програми на факультеті освіти в Карловому університеті, наприклад, становить близько 100 годин лекцій і семінарів. У межах педагогічної практики факультети співпрацюють з окремими школами, укладають з ними офіційні угоди, а також вчителям, які співпрацюють у підготовці майбутніх вчителів іноземних мов, платять за такого роду репетиторство. Студенти відвідують заняття досвідчених вчителів-практиків і викладають у своїх перших класах під керівництвом вчителів (підготовка до уроку, проведення уроку, аналіз форм роботи і допущених помилок). Кількість відвіданих уроків і навчальна практика (студент проводить урок під керівництвом методиста) варіюється залежно від окремих факультетів [5, с.22].

Слід зазначити, що відвідування країни, мова якої вивчається, однозначно є бажаним елементом навчальної програми вивчення іноземної мови. Ситуація значно покращилася в цьому відношенні з 1989 року, що Чеська Республіка почала активно брати участь в програмах TEMPUS-I і TEMPUS-II, а останнім часом від 1 жовтня 1997 року – у програмі «Сократ». Природно, що відвідуються країни, де говорять відповідною мовою (Великобританія, Франція / Бельгія, Німеччина / Австрія, Іспанія, Італія). Ці візити частково організовуються факультетами (наприклад, на основі угод про співпрацю між університетами), частково за рахунок іноземних організацій, що підтримують вивчення відповідної іноземної мови (Британська Рада, Інститут Гете, і т. д.), частково з власної ініціативи студентів (наприклад, перебування у Великобританії або Німеччині в ролі няні). У школах Чеської Республіки працюють кілька десятків носіїв мови – вчителі іноземних мов, які працюють як на основі міжнародних угод Чехії, так і на добровільній основі. Всі вони проводять уроки самі, беручи на себе відповідальність за якість уроку [4, с.83].

Організація навчання в університетах повинна відповідати Закону про вищу освіту. Студенти повинні скласти випускні державні іспити, перед тим підготувавши і успішно захистивши дипломну роботу. Предметними циклами державної підсумкової експертизи у викладанні іноземних мов є:

- а) теоретичні знання галузі лінгвістики та літератури згідно з навчальною програмою;
- б) демонстрація дуже високого рівня володіння іноземною мовою;
- в) дидактика та методика викладання іноземної мови.

Загальний рівень володіння іноземною мовою оцінюється не лише екзаменаційною комісією, але і носіями мови. Носії мови працюють викладачами іноземних мов і є співробітниками кожного факультету. Вони беруть участь як у підготовці екзаменаційних робіт, так і в оцінюванні студентів. Оволодіння майбутніми вчителями іноземних мов новими технологічними навичками включено до курсу методики нав-

чання. Рівень володіння ІКТ вміннями також оцінюється на державному випускному іспиті.

Варто зазначити, що у Чехії здійснюється підготовка вчителів іноземних мов для білінгвальних (двомовних) шкіл. У Чеській Республіці функціонує багато шкіл з двомовними класами (понад 3.100 учнів). Вони були створені на початку дев'яностих років у тісній співпраці з іноземними партнерами, які також взяли на себе відповідальність за подальшу освіту чеських вчителів, які працюють у цих закладах. З цієї причини їхня подальша освіта, як правило, відбувається в країні мови, мова якої вивчається. Для підготовки вчителів до початку роботи в цих школах Міністерство освіти пропонує такі навчальні факультети, на яких вчителі повинні включати цей тип підготовки у свої навчальні програми, пропонуючи студентам вибрати з комбінацій предметів, таких як іноземна мова та математика або іноземна мова та природничі науки (хімія / біологія / фізика / географія).

Закон про школу передбачає, що вчителі мають право і відповідальність за подальшу самоосвіту. Подальша підготовка вчителів іноземної мови швидше питання їхньої власної ініціативи та інтересу і, природно, позитивного і заохочувального ставлення директора школи. Окремі види діяльності можуть тривати як денний семінар або як тижневий навчальний курс. У результаті нещодавнього політичного та соціального розвитку безперервна підготовка вчителів стала децентралізованою. Функціонує 15 регіональних педагогічних центрів (INSET-Centres) у країні, а також ряд інших навчальних центрів, що забезпечують підвищення кваліфікації вчителів. Вчителі вибирають із конкретних пропозицій, зроблених установами, організаціями та фірмами, акредитованими Міністерством освіти для організації навчання вчителів без відриву від роботи. Міністерство надає школам фінансові ресурси, які повинні бути витрачені на діяльність вищезгаданих центрів [5, с.23].

Слід зауважити, що в першій половині дев'яностих років зросла потреба у швидкому поліпшенні загального рівня володіння іноземною мовою вчителями. В даний час першочергово обговорюються питання ефективних методів викладання іноземних мов (ефективні дидактичні процедури в розвитку індивідуальних умінь розмовної мови, освоєння методів функціонально-комунікаційних методів викладання іноземної мови, самостійність у розробці навчально-методичних матеріалів, навчальні навички, критична оцінка запропонованих підручників і т. д.). Асоціація викладачів англійської мови видає періодичний інформаційний бюлетень, в якому міститься інформація про викладання іноземних мов, конференції, курси і т. д. У цьому журналі друкуються матеріали про методичні здобутки вчителів чеської та іноземних мов. Також друкуються інші періодичні видання: «Перспективи» з ініціативи Британської Ради в Празі, «Cizí jazyku» («Іноземні мови»), «Učitelké noviny» («Газета для вчителів») та інші [4 с.83].

Підготовка вчителів у країні, мова якої вивчається, є вибірковою з варіантів, а не обов'язковою. В цілому є три способи, в яких можуть взяти участь викладачі іноземних мов з Чехії в навчанні без відриву від роботи в країні, мова якої вивчається:

а) участь у спеціалізованих курсах, організованих і фінансованих за рахунок урядових і неурядових організацій, що представляють інтереси іноземних партнерів (гранти від Британської Ради, Інституту Гете і т. д.);

б) участь у мовних курсах і навчання в спеціалізованих центрах, організованих Міністерством освіти на основі двосторонніх (в основному з Німеччиною, Францією та Італією) та багатосторонніх угод (зокрема, з Радою Європи держав-членів, наприклад, у рамках діяльності Європейського центру сучасних мов у місті Грац);

в) на основі угод про співпрацю, укладених між чеськими школами і школами за кордоном [5, с.23].

Навчання може тривати від одного тижня до одного місяця, в окремих випадках, навіть, більше. Це повністю залежить від пропозиції, зробленої іноземним партнером. За статистичними даними Euridyce у 2001 році точне число вчителів, які беруть участь у цьому типі навчання невідоме, але наступні цифри є спробою більш-менш кваліфікованої оцінки: вчителі французької мови – 70-80% від усіх кваліфікованих вчителів, які активно викладають французьку мову; вчителі німецької мови – 30-50% від загального числа кваліфікованих вчителів, які активно викладають німецьку мову; вчителі англійської мови – 15-20% від усіх кваліфікованих вчителів, які активно викладають англійську мову [5, с.24]. Обміни між учителями відбуваються виключно в результаті їхньої особистої ініціативи. Ця мобільність не є предметом спеціального дослідження, так як вона не є статистично актуальною. Ми вважаємо, що у відношенні законодавчих бар'єрів і статусу чеської мови як менш широко розмовної і мови, яку вивчають у Європі, такої мобільності не існує, тим більше у сфері початкової та середньої освіти.

Висновки. Аналіз реформування змісту професійної підготовки вчителів іноземних мов для шкільної освіти в Чеській Республіці дозволяє визначити такі головні аспекти:

1. Відповідність нового Національного Плану навчання іноземних мов у початкових та середніх школах Чехії Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.
2. Обов'язковість отримання майбутніми вчителями іноземних мов повної вищої педагогічної освіти шляхом характерної форми підготовки «бакалавр-магістр» у вищих навчальних закладах різних типів.
3. Підготовка фахівців різних форм педагогічних кваліфікацій (generalist teacher, language specialist, semi-specialist).
4. Єдність теоретичної та практичної підготовки, інтегрована та послідовна модель навчання.
5. Формування ІКТ-вмінь і їхнє використання у професійних цілях як невід'ємна умова підготовки вчителів іноземних мов.
6. Створення партнерств «університет-школа» з метою підвищення якості формування професійних умінь майбутніх учителів.
7. Підготовка вчителів іноземних мов для білінгвальних шкіл.
8. Підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов через курси, семінари, методичні центри, пресу, вчи-

тельські асоціації з метою оволодіння сучасними технологіями викладання та навчання іноземних мов у початкових та середніх школах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тадеєва М. І. Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи: монографія М. І. Тадеєва. Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2010. – с. 313-322.
2. Тадеєва М. І. Розвиток шкільної іншомовної освіти в Чеській республіці / М. Тадеєва // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2012. - Ч. 2. - С. 272-281.
3. Dvorakova K. Early Foreign Language Teaching in the Czech Republic: Existing Problems and Future Challenges / K. Dvorakova // Foreign Language Acquisition at an Early Age. – Brno: Masaryk University. – 2006. – P. 61-70.
4. Faklova Z. Baseline Study on FLT to Young Learners in the Czech Republic / Z. Faklova // An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond. – 2008. – P.79-92.
5. Foreign Language Teaching in Schools in Europe. Situation in Czech Republic / Report drafted by Eurydice Unit. – Praha: Institute for Information on Education. – 2001. – P. 2-24.
6. Hanusova S. Early Foreign language Instruction in the Czech Republic in the Light of Empirical Research / S. Hanusova, P. Najvar // Foreign Language Acquisition at an Early Age. – Brno: Masaryk University. – 2006. – P.77-82.
7. Nekvapil Jiri. From language planning to language management / Jiri Nekvapil // Sociolinguistica. – 2006. - №20. – P. 92-104.

REFERENCES

1. Tadeyeva M. I. The development of modern school foreign language education in the member states of the Council of Europe: a monograph. Ternopil: Educational book: Bogdan, 2010 - P. 313-322.
2. Tadeyeva M. I. The development of school foreign language education in the Czech Republic / M.I. Tadeyeva // Collection of research papers of Uman State Pedagogical University. - 2012 - Part 2. - P. 272-281.

Reforming of the contents of foreign language teachers training for school education in the Czech Republic

L. V. Hodunko

Abstract. The article analyzes the organizational and contents aspects of the reforming of foreign language teacher training for school education; the advancement are defined in shaping the contents of training. Study and generalization of international experience in training teachers of foreign languages in Ukraine is pointed out. The features of the contents of training of different specialists for teaching foreign languages in the Czech Republic in terms of European integration and mobility are specified..

Keywords: *foreign language teacher, school education, foreign languages, the contents of training, reforming.*

Реформирование содержания подготовки учителей иностранных языков для школьного образования в Чешской Республике

Л. В. Годунко

Аннотация. В статье проанализированы организационные и содержательные аспекты реформирования подготовки учителей иностранных языков для школьного образования; определены современные достижения в формировании содержания подготовки. Обоснована актуальность изучения и обобщения зарубежного опыта в подготовке учителей иностранных языков в Украине. Указано на особенностях содержания подготовки различных специалистов для обучения иностранным языкам в Чешской Республике в условиях евроинтеграции и мобильности.

Ключевые слова: *учитель иностранного языка, школьное образование, иностранные языки, содержание подготовки, реформирование.*